

Η μυστική πορεία του Χριστιανού, διά της ερήμου, στην Ανάσταση και την Πεντηκοστή

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Ἡ περίοδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, στήν ὁποία εἰσήλθαμε, εἶναι μιά περίοδος ἔντονης πνευματικῆς ζωῆς, μέ νηστεία, προσευχή, μετάνοια, ἐγκράτεια καί ὅλα τά μέσα τά ὁποῖα ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Αὕτη ἡ ἔντονη πνευματική καί ἐσωτερική ζωή διασώζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας στίς ἱερές Ἀκολουθίες πού γίνεται αὕτη τήν περίοδο καί στά τροπάρια τά ὁποῖα ψάλλονται. Ὄταν διαβάσῃ κανεῖς προσεκτικά τό βιβλίο Τριώδιο καί συμμετάσχει βιωματικά στήν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, θά διαπιστώσῃ ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ Ἐκκλησία μας θέλει νά μᾶς δώσῃ τήν αἴσθησι ποίος εἶναι ὁ σκοπός τοῦ Χριστιανοῦ καί ποιό εἶναι τό περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι άγιοι της Εκκλησίας μας αγάπησαν ιδιαίτερα αυτήν την περίοδο, πού οδηγεί στο Πάσχα, και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου, γιατί μέσα σε αυτήν την περίοδο διακρίνουν την έσωτερική αναπνοή της Εκκλησίας μας.

Με άφορμή την είσοδό μας σε αυτήν την περίοδο, θά ήθελα νά κάνω ένα σχεδιάγραμμα της πορείας του Χριστιανού από την Αίγυπτο τών παθών στην έρημο της άπαθείας και την είσοδο στην γή της Έπαγγελίας. Αυτή την πορεία την συναντάμε στα έργα τών αγίων Πατέρων, οι όποιοι μέ αυτόν τόν τρόπο δείχνουν και τόν σκοπό της ζωής του ανθρώπου, αλλά και τό νόημα της αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Στην πραγματικότητα είναι πορεία από την έναρξη της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής μέχρι τό Πάσχα και την Πεντηκοστή, σε περίοδο πραγματικής έρημίας.

Ός βάση θά έχω την βιογραφία και την θεολογία του αγίου Σιλουανού του Άθωνίτου, όπως την παρουσίασε ο άγιος Σωφρόνιος. Μέ τόν τρόπον αυτό θά δούμε άφ' ενός μέν πώς ένας άγιος έρμηνεύει έναν άλλον άγιο και πώς μέσα από αυτήν την έρμηνεία μπορούμε νά καταλάβουμε την έσωτερική μυστική ζωή της Όρθοδόξου Εκκλησίας.

Και αυτό είναι άπαραίτητο, γιατί δυστυχώς στίς ήμέρες μας τά γεγονότα πού περνάμε μέ την ύγειονομική και την θεολογική κρίση μάς αποπροσανατολίζουν και δέν μάς αφήνουν νά αισθανθούμε αυτήν την όρμή της έσωτερικής ζωής της Εκκλησίας.

Είναι γνωστόν τό πρώτο βιβλίο πού έγραψε ο άγιος Σωφρόνιος είναι τό βιβλίο μέ τόν τίτλο «ο Γέρων Σιλουανός ο Άθωνίτης» πού άργό-τερα, μετά την άγιο-κατάταξη του Γέροντος Σιλουανού, κυκλο-φόρησε μέ τόν τίτλο «Ο άγιος Σιλουανός ο Άθωνίτης».

Τό βιβλίο αυτό είναι ένας μεγάλος πνευματικός θησαυρός, ένας άκένω-τος πνευματικός πλοῦτος, μιά ζωντανή παρουσίαση της ζωής του Αγίου Όρους, στην απόλυτη μορφή της, μιά ζωντανή «Φιλοκαλία τών ιερών νηπτικών», όπως βιώθηκε από δύο άγίους, τόν άγιο Σιλουανό, και τόν άγιο Σωφρόνιο. Παρουσιάζει στόν τέλειο βαθμό και μέ αυθεντικό τρόπο την πορεία της πνευματικής ζωής αυτών πού έπιθυμούν την συνάντησή τους μέ τόν Χριστό.

Θά καταγραφούν δέκα βασικά σημεία της πνευματικής ζωής, όπως φαίνεται στο πρώτο μέρος του βιβλίου μέ τίς θεολογικές διασαφήσεις του αγίου Σωφρονίου. Τά σημεία αυτά πρέπει νά κατανοηθούν μέσα στην προοπτική ότι ή σωτηρία του

άνθρώπου γίνεται μέσα στην Έκ-κλησία, πού είναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, μέ τήν ἔνωσή του μέ τόν Χριστό, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, μέ τά Μυστήρια καί τήν κατά Χριστόν ἄσκηση.

Οἱ φράσεις ἐντός εἰσαγωγικῶν εἶναι λόγοι τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

1. «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί τά ἔσχατα δυνατά ὅρια στό κτιστό ὄν»

Ἐάν κάθε ἀνθρώπινος λόγος ἔχει δύναμη καί ἐνέργεια, πολύ περισσό-τερο αὐτό ἰσχύει γιά τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, πού ἔχει θεία ἐνέργεια. Ὁ Θεός μέ τόν λόγο Του δημιουργήσε τόν κόσμο καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σέ ὅλη τήν κτίση, εἶναι ἡ οὐσιοποιός, ζωοποιός καί ἡ προνοητική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση καί ὁ λόγος Του εἶχε μεγάλη ἐνέργεια μέ τήν ὁποία ὁμιλοῦσε, θεράπευε καί ἀνέστανε νεκρούς. Ὁ λόγος Του «περιβάλλεται μέ τήν ταπεινή, ἀντιλη-πτή στίς αἰσθήσεις, μορφή τοῦ ἀνθρώπινου κτιστοῦ λόγου, πού μπορεῖ νά δια-τυπωθεῖ ἀκόμη καί γραπτῶς». Παρά ταῦτα ὁ λόγος αὐτός «στό βάθος του, στήν βάση του, εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Μεγάλου Πανδημιουργοῦ Θεοῦ καί μπο-ροῦμε νά ποῦμε γι' αὐτόν ὅ,τι λέγεται στή Γραφή γιά τόν Θεό, δηλαδή εἶναι “πῦρ καταναλίσκον” καί ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά τόν προσεγγίζει μέ μεγάλη “αἰδῶ καί εὐλάβεια” (Ἑβρ. ιβ', 29 καί 28)».

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει μέσα του ἕνα μυστήριο. «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι τόσο ἐγγύς, τόσο καταληπτός καί φυσικός, τόσο βαθιά οἰκεῖος στήν ἀνθρώπινη καρδιά, συγχρόνως ὅμως ὑπερβαίνει ἀναμφίβολα ἀπείρως τίς δυνατότητες τοῦ κτιστοῦ ὄντος». Ὅταν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται δεκτός ἀπό τόν ἄνθρωπο, τότε τόν ὁδηγεῖ «στήν αἰώνια ζωή ἀπό ἕνα δρόμο πού θά συναντήσῃ πολλά ἀσυνήθιστα πράγματα, ἄγνωστα σέ ὅσους ἀκολουθοῦν τόν Χριστό».

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνέργεια εἶναι φῶς καί τό φῶς αὐτό «φθάνει ὡς τά ἔσχατα ὅρια τῆς σκοτινῆς ἀβύσσου καί ἀποκαλύπτει τή φύση πολλῶν φα-σμάτων τῆς ἀληθείας, πού παρα-σύρουν τόν ἄνθρωπο μέσα στό σκοτάδι». Ἔτσι, «ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φωτιά, πού δοκιμάζει τό καθετί πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο καί γενικότερα στόν κόσμο».

Ἐπίσης, «ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνεῦμα καί ζωή αἰώνια, πλήρωμα τῆς ἀγάπης καί εὐφροσύνη αἰώνια. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἄκτιστο Θεῖο Φῶς» καί «ὅταν γίνῃ δεκτός στή ζωή ἀπεργάζεται τόν ἄνθρωπο θεό».

Αὐτό πρέπει νά τονίζεται στήν ἀρχή τῆς πορείας τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιατί ὅλα γίνονται μέ τήν θεολογική συνέρ-γεια, ὅτι δηλαδή ὁ Θεός εἶναι ὁ ἐνεργῶν καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ συνεργῶν. Ὅπως ὁ κόσμος καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα

τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λόγου Του, ἔτσι καί ἡ ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου καί ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μέ τήν ἐνέργεια τοῦ θείου λόγου.

2. «Ἡ ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ»

Ὁ λογισμός εἶναι ἡ ἀρχική πρόταση ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σέ ἁμαρτία καί πάθος, γι' αὐτό ὁ ἀσκητής δίνει μεγάλη σημασία στό νά μή ἐξελιχθῇ ὁ λογι-σμός.

Ἡ πρώτη μορφή τοῦ λογισμοῦ εἶναι αὕτη πού προσεγγίζει τόν ἄνθρωπο ἀπό ἕξω «καί εἶναι ἀσαφής, ἀόριστη», εἶναι μιά εἰκόνα καί ὅταν δέν ἐξελιχθῇ καί δέν συνδεθῇ μέ τήν θέληση τοῦ ἀνθρώπου αὐτό δέν λογίζεται ὡς ἁμαρτία. Οἱ εἰκόνες αὐτές ἔχουν ἄλλοτε «ἐποπτικό» καί ἄλλοτε «νοητικό» καί πολλές φορές «μικτό» χαρακτήρα. Οἱ εἰκόνες πού ἐλκύουν μιά σκέψη καί ἔχουν αὐτό τό «μικτό» χαρακτήρα (εἰκόνες καί νόημα) χαρακτηρίζονται στήν ἀσκητική φρασεολογία ὡς «λογισμός».

Ἡ ἐνέργεια τοῦ λογισμοῦ, ὅταν ὑπάρχη προδιάθεση στό πάθος, «προ-καλεῖ ἕνα αἶσθημα ἡδονῆς», ἀνάλογα μέ τό πάθος, καί στό σημεῖο αὐτό ἀρχίζει ὁ πειρασμός. Αὕτη εἶναι «ἡ πρό-τα-ση» τῆς ἁμαρτίας, καί ἡ στιγμή αὕτη τῆς ἐμφάνισης τῆς ἡδονῆς «παρότι μαρ-τυρεῖ γιά τήν ἀτέλεια τοῦ ἀνθρώπου, δέν λογίζεται ὡς ἁμαρτία». Ἐδῶ πρέπει νά δοθῇ σημασία ἡ ἐμπλοκή τῆς ἡδονῆς μέ τόν λογισμό πού βρίσκεται ἀκόμη στό στάδιο τῆς «πρότασης» τῆς ἁμαρτίας.

Στήν συνέχεια αὕτη «ἡ προτεινόμενη ἐμπαθῆς ἡδονή προσελκύει τήν προσοχή τοῦ νοῦ». Ὅταν ἐνωθῇ ὁ νοῦς μέ τόν ἐμπαθῆ λογισμό, τότε ἀνα-πτύσσεται περαιτέρω, γιατί παρατη-ρεῖται ἡ «συμπάθεια», ἀκολουθεῖ ὁ «συνδυασμός», πού εἶναι δυνατόν νά ἐξελιχθῇ στήν «ἐνεργητική συγκα-τάθεση». Ἐπειτα, ὅταν αὐξηθῇ ἡ ἡδονή, τότε μπορεῖ νά κυριαρχήσῃ «στό νοῦ καί τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου καί αὐτό λέγεται “αἰχμαλωσία”». Ἀμέσως μετά ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου πού αἰχμα-λω-τί-σθηκαν προχωροῦν στήν πραγματοποίηση τῆς ἁμαρ-τίας. Ἄν οἱ αἰχμαλωσίες αὐτές ἐπανα-λαμ-βά-νονται, τότε «ὁδηγοῦν στήν “ἔξη” τοῦ πάθους».

Παρατηρεῖ κανεῖς ἐδῶ τίς λεπτές ἀναλύσεις πού γίνονται στήν ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ σέ συνδυασμό μέ τίς εἰκόνες, τήν φαντασία, τήν ἡδονή, τόν νοῦ, τήν συμπάθεια, τήν συγκατάθεση, οἱ ὁποῖες ἀναλύσεις δείχ-νουν ἕναν ἔμπειρο ἄνθρωπο σέ αὐτόν τόν ἐσωτερικό λεπτό ἀγώνα, ἕναν μεγάλο ἀσκητή θεολόγο.

Ἐπειδὴ αὕτη εἶναι ἡ ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ πού γίνεται ἁμαρτία καί πάθος, γι' αὐτό ὁ ἀσκητής πρέπει νά τόν ἀντι-με-τωπίσῃ σέ ὅποιο στάδιο καταλάβῃ αὐτήν τήν ἐξελικτική του πορεία. Γιά νά ἀποφευχθῇ ἡ ἁμαρτία «εἶναι ἀνάγκη νά ἐγκα-τοικήσῃ ὁ νοῦς μέ προσευχή μέσα στήν καρδιά». Πρέπει ὁ ἀσκητής νά κλείνῃ «τίς εἰσόδους τῆς καρδίας, τοποθετώντας ἐκεῖ ὡς φρουρό τό νοῦ πού ἀπαλλάχθηκε ἀπό

φαντασίες καί διαλογισμούς καί εἶναι ὀπλι-σμένος μέ τήν προσευχή καί τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Αὕτη εἶναι «ἡ οὐσία τῆς νοερᾶς νήψεως, πού ἔχει ὡς σκοπό τόν ἀγώνα γιά τήν ἀπάθεια».

Ἡ ἀνάλυση αὕτη δέν δείχνει μόνον τήν γνώση τῆς ἐξελίξεως τοῦ λογι-σμοῦ, ἀλλά καί τήν γνώση τῆς ἀντιμετωπίσεώς του.

3. «Ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν»

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται κάτω «ἀπό δαιμονική ἐπή-ρεια», τότε «ὑφίσταται ἥττα στήν καθ' ὁμοίωση Θεοῦ ἐλευθερία του, καί ἔτσι στερεῖται τή θεία ζωή. Μιά τέτοια κατάσταση ὀνο-μάζεται “πάθος” καί γίνεται δοῦλος τῆς ἀμαρτίας». Ἡ στέρξη τῆς θείας ζωῆς εἶναι αὐτό πού χαρακτηρίζεται πάθος, πού στήν πραγματικότητα εἶναι ἡ παρά φύση κίνηση τῶν ἐνερ-γειῶν τῆς ψυχῆς. Ἐτσι, τά πάθη δέν ἐρμηνεύονται ἐξωτερικά καί ἠθικιστικά, ἀλλά θεολογικά, εἶναι ὅταν ὁ ἀσκητής ἠττᾶται στήν κίνησή του πρός τό καθ' ὁμοίωση, δηλαδή στήν θέωση, καί αὐτό σημαίνει ὅτι στερεῖται τήν μετοχή στήν θεία ζωή.

«Τά πάθη διαθέτουν κάποια ἐλκτική δύναμη». Ἀλλά τό νά ριζωθῇ καί νά στερρεωθῇ μιᾶ ἐμπαθῆς εἰκόνα καί ἕνας λογισμός στήν ψυχή, «δέν μπορεῖ νά συμβεῖ χωρίς τήν συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου γι' αὐτό». Ὅλα τά θέματα καί στήν πάρα φύση κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου καί στήν ὑπέρ φύση κατάστασή του προϋποθέτουν τήν συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, στήν πρώτη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἐπίδραση τοῦ δια-βόλου καί τοῦ λογι-σμοῦ, στήν δεύτερη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου στήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ἐτσι, «ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν». Στόν ἀγώνα αὐτόν παρατηροῦνται δύο στάδια • τό πρῶτο στάδιο βρίσκεται στήν ἀποφυγή τῆς ἡδονῆς ἡ ὁποία ὅταν ἀνα-πτύσσεται αἰχμαλωτίζει τόν νοῦ, καί τό δεύτερο στάδιο εἶναι «ὅταν τό ἀνικανοποίητο πάθος ἀρχίζη νά τυραννᾷ τόν ἄνθρωπο μέ τίς πιό περίεργες ἀσθένειες». Τό πρῶτο θά ἦταν εὐκόλο νά ἀντιμετωπιστῇ, ἀλλά τό δεύτερο εἶναι τό πιό δύσκολο, ἐπειδὴ χρειάζεται «μεγάλη ὑπομονή καί ἐπιμονή», «γιατί τό εὐεργετικό ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιστάσεως στά πάθη δέν ἔρχεται σύντομα».

Ἐκτός ἀπό τά πάθη, πού εἶναι ἐξέλιξη τοῦ λογι-σμοῦ καί βασανίζουν τόν ἄνθρωπο, ὑπάρχουν καί τά λεγόμενα «ἀδιάβλητα πάθη», δηλαδή οἱ διάφορες ἀνάγκες, ὅπως εἶναι «ἡ διατροφή, ὁ ὕπνος κτλ. πού χωρίς τήν ἱκανοποίησή τους γίνεται ἀδύνατη ἡ συνέχιση τῆς ζωῆς». «Γιά ὀρισμένα χρονικά διαστήματα ὁ ἀσκη-τής καταφρονεῖ τίς ἀνάγκες αὐτές». Ὅταν, ὅμως, ἀπειλεῖται ἀπό διάφορες ἀσθένειες, «τότε ὁ ἀσκητής ὀρισμένες στιγμές ἀντιστέ-κεται μέχρι θανάτου μέ τήν ἀπόφασή του νά

μήν υποχωρήσει», καί συνήθως ὁ θάνατος δέν ἔρχεται, γιατί ὁ Θεός τόν διαφυλάσσει. Σέ αὐτές τίς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται μεγάλη ἀνδρεία, πού εἶναι «μιά ἀποφασιστικότητα μέχρι θανάτου», ἡ ὁποία «ὁμοιάζει μέ πύρινη φλόγα», τήν ὁποία ὁ ἀσκητής κρατᾷ μέσα στήν ψυχή του «χωρίς νά δείχνει ὁλόκληρη τή δύναμή της».

Ὁ ἀσκητής ἀπαλλάσσεται ἀπό τά πάθη ὅταν ὁ νοῦς του μέ τήν εὐχή κατεβαίνει στήν «βαθεία καρδιά» καί μέ τήν καθαρότητα παρίσταται «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», δέχεται τό Θεῖο Φῶς, «ζεῖ τήν αἰώνια ζωή», ὑπερβαίνει τόν φόβο τοῦ θανάτου, γνωρίζει «ἐν Θεῷ τήν πρωτόκτιστη ὠραιότητα τοῦ ἀνθρώπου», «καί βλέπει τήν ἀμορφία καί ἀδοξία πού βασιλεύει στόν κόσμον» καί «ἔτσι θρηνεῖ καί ὀδύρεται», ὅποτε ἀνα-πτύσσεται, μέ φυσικό τρόπο, ἡ μετάνοια ὡς χάρισμα.

Ἡ ὅλη ἀνάπτυξη πού γίνεται στό βιβλίο αὐτό γιά τά πάθη προϋποθέτει μιά μεγάλη πνευματική πείρα τοῦ συγγραφέα στήν γνώση τῶν ἐσωτερικῶν διεργασιῶν, ὅχι μόνον τῶν παθῶν, ἀλλά καί τῆς θεραπείας τους. Πρόκειται γιά μιά πνευματική χειρουργική ἐργασία ὑψηλῆς γνώσεως.

4. «Ἀγώνας ἐναντίον τῆς φαντασίας»

Ὁ ἀσκητής στόν ἀγώνα του γιά τήν καθαρότητα τοῦ ἐσω-τετικοῦ του κόσμου καί τήν διαφύλαξή της καλεῖται νά ἀγωνισθῇ ἐναντίον τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία εἶναι μιά ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, πού ὅμως ὅταν λειτουργῇ παρά φύση καί δέχεται ἐπι-δράσεις ἀπό τόν ἔξω κόσμον καί ἀπό τόν διάβολο παραμορ-φώνει τήν ἐσωτε-ρική κατάσταση τοῦ ἀσκητοῦ.

«Ὁ κόσμος τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας εἶναι κόσμος τῶν “φαντα-σμάτων” τῆς ἀλήθειας, κοινός στούς ἀνθρώπους καί τούς πεπτωκότας ἀγγέλους καί γι’ αὐτό ἡ φαντασία γίνεται πολλές φορές ἀγωγός δαιμονικῆς ἐνεργείας». Ἔτσι μέσα ἀπό τήν φαντασία ἐνεργοῦν οἱ δαίμονες καί παραμορφώνουν τήν ἐσωτερική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀσκητής ἀγωνίζεται ἐναντίον ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς φαντα-σίας πού τόν ἀποσποῦν ἀπό τόν Θεό. Κυρίως, παρατη-ροῦνται τέσσερα εἶδη φαντασίας.

Τό πρώτο είδος «συνδέεται μέ τήν ἐνέργεια τῶν χονδρῶν σαρκικῶν παθῶν». «Κάθε πάθος ἔχει τή μορφή του» καί «ἡ ἐνέργεια τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας» πού συνδέεται μέ τό πάθος, «ἀποκτᾷ δύναμη στόν ἄνθρωπο ὅταν ἡ ἐμπαθῆς εἰκόνα γίνεται ἐσωτερικά δεκτή καί προσελκύει τό νοῦ μέ τό μέρος της». Ὅμως, «ἂν ὁ νοῦς δέν δεχθεῖ αὐτή τήν εἰκόνα, τό πάθος δέν μπορεῖ νά ἀναπτύξει τήν ἐνέργειά του». Ὁ ἀρχάριος μοναχός θεραπεύεται ἀπό αὐτήν τήν φαντασία μέ τήν νήψη, τήν μετάνοια, τήν ἐξομολόγηση καί τήν καθοδήγηση ἀπό κατάλληλο πνευματικό ὁδηγό.

Τό δεύτερο είδος τῆς φαντασίας «ὀνομάζεται συνήθως ὄνει-ρο-πόληση-ρεμβασμός». Σέ αὐτήν τήν κατάσταση «ὁ ἄνθρωπος βγαίνει ἀπό τήν ἀντικειμενική κατάσταση τῶν πραγμάτων στόν κόσμο καί ζεῖ στήν σφαῖρα τῆς φαντασίας». Σέ αὐτό τό είδος τῆς φαντασίας συγκα-ταλέγεται καί ἡ μέθοδος τοῦ χρι-στιανικοῦ «διαλογισμοῦ», ὅταν ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ μέσα του διάφορες «ἐποπτικές εἰκόνες ἀπό τήν ζωή τοῦ Χριστοῦ ἢ ἄλλες ἱερές παραστάσεις». Αὐτή εἶναι μιᾷ «φαντασιώδη προ-σευχή» ἀπό τήν ὁποία ἀγωνίζεται νά ἀπαλλαγῇ ὁ ἡσυχαστής, γιατί διαφο-ρετικά «φθάνει σέ παραισθήσεις καί ψυχικές ἀσθένειες ἢ στήν καλύτερη περίπτωση παραμένει στήν πλάνη περνώντας τή ζωή του σέ φανταστικό κόσμο». «Συνήθως στήν ἐργασία αὐτή καταφεύγουν οἱ ἀρχάριοι ἢ ἄπειροι ἀσκητές». Ἡ ἡσυχαστική ζωή μέ τήν νοερά προσευχή καί τήν βαθύτατη μετάνοια ἀποκλείει κάθε εἰκόνα καί ρεμβασμό, ὅταν νοῦς καί καρδιά ἐνώνονται μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τό τρίτο είδος τῆς φαντασίας, δηλαδή «τῆς ἐκδηλώσεως τῆς δυνάμεως τῆς φαντασίας», εἶναι ὅταν «ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τήν ἱκανότητα τῆς μνήμης καί τῆς παραστάσεως καί ἔτσι μπορεῖ νά σκέπτεται, γιά νά βρεῖ τή λύση κάποιου προβλήματος». Αὐτό τό είδος τῆς φαντασίας «ἔχει μεγίστη σημασία γιά τόν πολιτισμό καί εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο στή δομή τῆς ζωῆς». Ὅμως, ὁ ἀσκητής πού θέλει νά ζήσει μέ τήν καθαρά προσευχή ἀγωνίζεται καί ἐναντίον αὐτῆς καί ἐπιδιώκει νά δώσῃ ὅλη τήν σκέψη του στόν Θεό καί «συγκεντρώνεται πλήρως στόν Θεό».

Τό τέταρτο είδος τῆς φαντασίας «εἶναι οἱ ἀπόπειρες τοῦ λογικοῦ νά διεισδύσει στά μυστήρια τοῦ εἶναι καί νά συλλάβει τό Θεῖο κόσμο». Στήν κατάσταση αὐτή ρέπουν ὅσοι προσπαθοῦν νά θεολογοῦν μέ τήν λογική καί τήν φαντασία τους, ὅπως τό κάνει καί ἡ φιλοσοφία, γι' αὐτό καί πολλοί θεολόγοι κατέληξαν σέ αἵρεση. Πρόκειται γι' αὐτό πού πολλοί ὀνομάζουν «θεολογική δημιουργία». Ὅμως, ὁ ἀσκητής πού ἀσχολεῖται μέ τήν ἐπιστήμη τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καί τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἀγωνίζεται καί ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς φαντασίας, γιατί

«ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πίστη ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε ἡμᾶς καὶ ὄχι ἐμεῖς τὸν Θεό», «γι' αὐτὸ ἀποσπᾶται ἀπὸ κάθε θεολογικὴ ἢ φιλοσοφικὴ δημιουργία καὶ στρέφεται πρὸς τὸν Θεὸ μέ μιὰ “ἀνείδεη” προσευχή».

Ἡ ὅλη ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ πολυποίκιλου ἀγῶνος ἐναντίον τῆς φαντασίας δείχνει ἕναν πνευματικὸ ἱατρό πού κάνει λεπτές διαγνώσεις τοῦ ἐσωτε-ρικοῦ κόσμου καὶ δίνει καὶ τὴν ὀρθή θερα-πεία.

5. «Νοερά ἡσυχία καὶ καθαρὰ προσευχή»

Νοερά ἡσυχία εἶναι ἡ νήψη, ἡ προσοχή γιὰ νὰ μὴ δεχθῇ ὁ ἀσκητὴς κάποιο λογισμό καὶ κάποια φαντασία, καὶ καθαρὰ προσευχή εἶναι ἡ προσευχή πού γίνεται ἀπὸ τὸν καθαρὸ νοῦ, χωρὶς νὰ ὑπάρχει σέ αὐτόν κάποιος λογισμός. Ὑπάρχει στενὴ σχέση μεταξύ τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καὶ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, ἀφοῦ ἡ νοερά ἡσυχία εἶναι προϋπόθεση τῆς καθαρᾶς προσευχῆς καὶ ἀντιστρόφως.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς προσευχῆς «συμπίπτει μέ τὰ στάδια τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» πού ἀκολουθεῖ τρεῖς κινήσεις. Ἡ πρώτη κίνησή του εἶναι «ἡ πρὸς τὰ ἔξω κίνη-ση», γιατί θέλει νὰ παρατηρήσῃ τὸν κόσμον πού τὸν περιβάλλει καὶ τὸν ἐντυπωσιάζει καὶ αὐτὸ γίνεται μέ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν αἰσθήσεων. Ἡ δεύτερη κίνησή του εἶναι «ἡ ἐπιστροφή στὸν ἑαυτό του», ὅταν σκέπτεται γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶδε μέ τίς αἰσθή-σεις του καὶ τὰ ἐπεξεργάζεται λογικά. Ἡ τρίτη κίνησή του εἶναι ἡ κίνησις «πρὸς τὸν Θεὸ μέ τὸν ἕσω ἄνθρωπον», δηλαδή δοξάζει τὸν Θεὸ «ἐκ καρδίας» γιὰ ὅλη τὴν δημιουργία.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἡ προσευχή ἀκολουθεῖ αὐτές τίς τρεῖς κινήσεις τοῦ νοῦ καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν τρεῖς τρόποι προσευχῆς. Ὁ πρῶτος τρόπος προ-σευχῆς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν «φαντα-σία», ὁ δεύτερος ἀπὸ τὴν «νόη-ση» καὶ ὁ τρίτος «ἀπὸ τὴν κατάδυση στὴν “θεωρία”». Ἡ ἀνάλυση τῶν τριῶν αὐτῶν τρόπων προσευχῆς δείχνει τὴν μεγάλη ἀξία τῆς καθαρῆς ἢ νοερᾶς προσευχῆς.

Τὸ πρῶτο εἶδος τῆς προσευχῆς, ὅταν ὁ νοῦς ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ διαχέεται στὸν περιβάλλοντα κόσμον καὶ βεβαίως συνδέεται μέ τὴν φαντασία, «κρατᾷ τὸν ἄνθρωπον σέ διαρκῇ παρα-πλάνησιν, στὸν κόσμον τῆς φαντασιοκοπίας, τῆς ὄνειρο-πό-λησης» καὶ «τῆς ποιητικῆς δημιουργίας». Σέ αὐτὴν τὴν κατά-στασιν τὸ θεῖον καὶ κάθε πνευματικὸ «παίρνει διάφορες φαντα-στικὲς μορ-φές» καὶ ἔπειτα «ἡ πραγματικὴ ζωὴ λίγο-πολύ γεμίζει μέ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς φαντασίας».

Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπο τῆς προσευχῆς, ἐπειδὴ «οἱ ἐσωτερικὲς εἴ-σο-δοι τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦ εἶναι ἀνοικτές» «μποροῦν εὐκόλως νὰ διεισδύσουν κάθε εἶδους ξένα στοιχεῖα». Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος «ζεῖ συνεχῶς ἔκθετος στίς παντός εἶδους ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις». Στὴν κατάστασιν αὐτήν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ ἀποκτήσῃ

καί ὀρι-σμέ--νες θεολογικές γνώσεις, ἱκανοποιεῖται καί «παρασύρεται βα-θμη-δόν πρὸς τή διανοητική θεολογία». Τό χαρακτηριστικό γνώ-ρισμα αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς εἶναι ὅτι ἡ προσοχή συγκεντρώνεται στόν ἐγκέφαλο καί ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖται «σέ φιλοσοφικές θεωρίες», οἱ ὁποῖες εἰσάγουν τόν νοῦ του «στή σφαῖρα τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν καί τῆς φαντασίας».

Ὁ τρίτος τρόπος τῆς προσευχῆς πού εἶναι «ἡ ἔνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά» ποθεῖται ἀπό τόν ἀσκητή καί αὐτή ἡ προσευχή «δίνεται ἄνωθεν» ἀπό τόν Θεό. Αὐτήν τήν ἔνωση νοῦ καί καρδιάς τήν αἰσθάνεται ὁ ἀσκητής «ὅταν προσεύχεται προσεκτικῶς “ἐκ καρδιάς”». Ἐνδειξη ὅτι ὁ νοῦς ἐνώθηκε μέ τήν καρδιά εἶναι τά δάκρυα τῆς κατανύξεως κατά τήν προσευχή, καί τότε ὁ νοῦς βρῆκε τόν τρόπο τῆς καρδιάς πού εἶναι «τό πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἀναβάσεως πρὸς τόν Θεό». Τότε διακόπτεται ἡ ἐνέργεια τῆς φαντασίας. Ὁ νοῦς ἀπαλλάσσεται ἀπό κάθε εἰκόνα πού βρίσκεται σέ αὐτόν καί «γίνεται ὅλος ἀκοή καί ὄραση καί βλέπει καί ἀκούει κάθε λογισμό πού πλησιάζει ἀπό ἔξω, προτοῦ αὐτός μπεῖ στήν καρδιά». Ἔτσι ἀπαλλάσσεται ἀπό κάθε πάθος.

Εἶναι ὄντως μεγάλη πνευματική ἐπιστήμη ἡ προσευχή καί ἀκόμη μεγαλύτερη πνευματική ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνώση τῶν διαφόρων τρόπων τῆς προσευχῆς, ἰδιαιτέρως ὅταν ἡ προσευχή γίνε-ται μέ ἀνίδεο καί ἀνείδεο τρόπο, δηλαδή χωρίς κάποια ἰδέα καί χωρίς κάποιο εἶδος, καί αὐτή ἡ προσευχή γίνεται ὅταν ὁ νοῦς ἐνώνεται μέ τήν καρδιά μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

6. «Τό ἄκτιστο Φῶς καί οἱ τρόποι θεωρίας του»

Τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι ἡ «θεία ἐνέργεια» «εἶναι ἡ αἰώνια ζωή, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τῆς Θεό-τητας».

Τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι «τελείως διαφορετικό ἀπό τό φυσικό φῶς», εἶναι ἡ θέα τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν θεόπτη μέσα στό Φῶς, καί στήν κατάσταση αὐτή «ἐπικρατεῖ προπαντός ἡ αἴσθηση τοῦ ζῶντος Θεοῦ πού ἀπορροφᾷ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο». Δέν εἶναι αἴσθηση λογική, ἀλλά «αἴσθηση νοερή», «αἴσθηση μέ δύναμη ἐξου-σια-στική, πού ἀρπάζει τόν ἄνθρωπο σέ ἄλλον κόσμο, ὅμως τόσο γαλήνια, πού αὐτός δέν ἀντιλαμβάνεται τή στιγμή πού τοῦ συνέβη αὐτό καί δέν γνωρίζει ἂν ὁ ἴδιος βρίσκεται στό σῶμα ἢ ἐκτός τοῦ σώματος». Τότε ἀποκτᾷ «συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του», ἀλλά «συγχρόνως λησμονεῖ τόν ἑαυτό του καί τόν κόσμο πλημμυ-ρισμένος ἀπό τή γλυκύτητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Βλέπει μέ τό πνεῦμα του τόν Ἀόρατο, Τόν ἀναπνέει καί βρίσκεται ὅλος ἐν Αὐτῷ».

Ἡ ὄραση τοῦ Θεοῦ γίνεται «ἔσωθεν» διά τῆς θεώσεως, γιατί τότε «ὁ ἄνθρωπος μένει στό φῶς καί ἐξομοιώνεται μέ τό φῶς πού βλέπει», «δέν βλέπει καί δέν

αίσθάνεται ούτε την δική του υλικότητα ούτε την υλικότητα του κόσμου». Ο Θεόπτης «δέν γνωρίζει ούτε χώρο ούτε χρόνο ούτε γέννηση ούτε θάνατο ούτε φύλο ούτε ηλικία ούτε κοινωνική ή ιεραρχική θέση ούτε άλλες συνθήκες και σχέσεις αυτού του κόσμου». «Τό Θεϊό Φῶς θεωρεῖται ανεξάρτητα από συνθήκες, καί στό σκοτάδι τῆς νύχτας καί στό φῶς τῆς ἡμέρας». Μερικές φορές ἡ ὄραση τοῦ Θείου Φωτός γίνεται μέ τέτοιο τρόπο «ῶστε νά διατηρεῖται ἡ ἀντίληψη καί τοῦ σώματος καί τοῦ γύρω κόσμου». Τότε ὁ ἄνθρωπος «μπορεῖ νά μένει μέ τά μάτια ἀνοικτά καί συγχρόνως νά βλέπει δύο φῶτα, καί τό φυσικό καί τό Θεϊό Φῶς».

Τό φυσικό φῶς τοῦ ἡλίου ἢ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ «προκαλεῖ τή γνωστή διέγερση τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, πού στήν συνέχεια μετα-βαίνει στήν ψυχολογική διαδικασία τῆς ὁράσεως», ἐνῶ «τό Θεϊό Φῶς εἶναι διαφορετικό κατά τή φύση του, εἶναι φῶς νοερό, φῶς πνευματικό, φῶς ἀγάπης, φῶς ζωῆς».

Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ φωτός μπορεῖ νά δοθῇ καί σέ ἄλλες καταστάσεις, ὅπως, γιά παράδειγμα, «καί ἡ πίστη φῶς εἶναι, ἀλλά ἀνεπαρκές. Καί ἡ ἐλπίδα φῶς, ἀλλά ἀκόμη ἀτελές. Καί ἡ ἀγάπη φῶς, ἀλλά πλέον τέλειο». «Τό ἄκτιστο φῶς φέρει μέσα του τήν αἰώνια ζωή καί τήν πνοή τῆς Θείας ἀγάπης, μᾶλλον τό ἴδιο εἶναι καί ἡ αἰώνια ζωή καί ἡ Θεία ἀγάπη».

Ὑπάρχει καί ὁ λεγόμενος «γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως» «ὅταν ἡ ψυχή τοῦ ἀσκητῆ βυθίζεται ἐσωτερικά», ὅταν «μέ τήν χρήση εἰδικῶν μεθόδων ἀπεκδύεται ἀπό κάθε παράσταση καί φαντασία τῶν ὁρατῶν πραγμάτων καί τῶν λοιπῶν συλλογισμῶν καί ἐν-νοιῶν, ὅταν “καθηλώνει” τό νοῦ καί τήν φαντασία». Σέ αὐτόν τόν «γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως δέν βρίσκεται ἀκόμη ὁ Θεός. Ὁ Θεός ἐμφανίζεται ἐν τῷ Φωτί καί ὡς Φῶς καί εἰσάγει τόν ἄνθρωπο στό ἅδυτο Φῶς τῆς Θείας ὑπάρξεως» καί τότε καί τό σῶμα του ἀποκτᾷ χάρη μάρτυρος.

Ἡ διάκριση μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτίστου Φωτός, εἶναι τό χα--ρα-κτηριστικό γνώρισμα τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας, πού γίνεται ἀπό ἐκεῖνον πού ἀπέκτησε πείρα τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φω-τός.

7. «Πνευματικές δοκιμασίες»

Ὅταν ὁ ἀσκητής δῇ τόν Θεό μέσα στό Φῶς, τότε βιώνει τό προ-σωπικό του Πάσχα, καί τήν προσωπική του Πεντηκοστή. Ἐπειδή, ὅμως, δέν μπορεῖ νά παραμείνη μόνιμα σέ αὐτήν τήν κατά--σταση, δέχεται μιᾶ «πνευματική δοκιμασία» ἀπό τήν λεγόμενη «ἄρση τῆς Χάριτος», πράγμα πού τοῦ προκαλεῖ ἰδιαίτερο πόνο. Αὐτή ἡ ἄρση τῆς Θείας Χάριτος «διαρκεῖ πολλά χρόνια». Τότε «ὁ Θεός μπορεῖ νά φανεῖ στήν ψυχή ἀνίλεως».

Τότε ὁ ἄνθρωπος «σάν τό πιό ἀνυπεράσπιστο ὄν αἰωρεῖται ἐπάνω ἀπό τή φοβερή

ἄβυσσο καί ἐπικαλεῖται τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά κανέναν στε-ναγμός δέν εἰσακούεται. Ὁ Θεός φαίνεται σάν νά μήν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιά τό πάθος του». Ὁ ἄνθρωπος «βυθίζεται στήν σκιά τοῦ θανάτου ὄχι φανταστικά, ἀλλά πραγματικά καί ὑποφέρει φρικτά, γιατί δέν βρίσκει κοντά του τόν Θεό, τόν Ὅποιο ἐπικαλεῖται ἡμέρα καί νύχτα».

Σέ αὐτήν τήν ἐγκατάλειψη τοῦ ἀσκητοῦ ἀπό τόν Θεό «ἡ ψυχὴ κατεβαίνει στόν ἅδη, ὄχι ὅπως ἐκεῖνοι πού δέν γνώρισαν τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅσοι δέν ἔχουν μέσα τους τό φῶς τῆς ἀληθινῆς Θεογνωσίας καί συνεπῶς εἶναι τυφλοί. Ὅχι. Ἡ ψυχὴ κατεβαίνει ἐκεῖ ἱκανή νά κατανοήσῃ τό βαθύ σκοτάδι πού ἀντικρύζει».

Αὐτὴ ἡ κατάσταση γεννᾷ στόν ἄνθρωπο μεγάλη μετάνοια «ἀπευθύνεται πρὸς τόν Θεό μέ μεγάλο θρήνο, μέ ὅλη τήν δύναμή του, μέ ὅλο τό εἶναι του καί ἔτσι μαθαίνει τήν προσευχή πού τόν ἀποσπᾷ ἀπό τόν κόσμο αὐτόν σέ ἓναν ἄλλο κόσμο, ὅπου ἀκούει ρήματα ἄρρητα γιά ἀνθρώπινη γλῶσσα».

Αὐτές οἱ δοκιμασίες εἶναι ἄλλης καταστάσεως ἀπό τίς συνη-θισμένες δοκιμασίες πού αἰσθάνεται κανεὶς στόν ἀγῶνα του ἐναν-τίον τῶν παθῶν, τῶν λογισμῶν καί τῆς φαντασίας. Εἶναι δοκιμα-σίες ἀπό τήν ἄρση τῆς θείας Χάριτος. «Καί ὅταν ἡ ψυχὴ περάσῃ ἀπό ὅλες αὐτές τίς βαρεῖς δοκιμασίες, διαβλέπει μέσα της ὅτι δέν ὑπάρχει στό κόσμο τόπος, πόνος, χαρά, δύναμη ἢ κτίσμα, πού θά μπορούν νά τήν χωρίσουν ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καί τό σκοτάδι ἀδυνατεῖ πιά νά καταβροχθίσει τό φῶς τῆς νέας ζωῆς πού ἔχει μέσα της».

Ὁ Θεός ἐπανέρχεται καί δίνει στόν ἄνθρωπο τήν αἴσθηση τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἔτσι, τήν πρώτη ὄραση τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἄρση τῆς Χάριτος καί στήν συνέχεια ἐπανέρχεται ὁ Θεός καί δίνει στόν ἄνθρωπο τήν ἀδιατάρακτη αἴσθηση τῆς παρουσίας Του.

Στόν ἅγιο Σιλουανό σέ τέτοιες καταστάσεις ἄρσεως τῆς θείας Χάριτος, τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό τό: «Κράτα τόν νοῦ σου στόν ἅδη καί μή ἀπελπίζεσαι». Κατά τόν ἅγιο Σωφρόνιο ἐκείνη τήν νύκτα πού τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, στήν πραγματικότητα τοῦ ἀποκαλύφθηκε «τό μυστήριον τῆς πτώσεως καί τῆς λυτρώσεως καί ὅλη ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου».

Ὁ ἅγιος Σιλουανός στήν περίοδο τῆς ἄρσεως τῆς θείας Χά-ριτος γνώρισε τόν ἅδη, τό βαθύ σκοτάδι του, «γνώρισε πραγ-ματικά τήν κατάσταση τῶν βασάνων τοῦ ἁδῆ», ἀλλά συγχρόνως τοῦ ἀποκαλύφθηκε τό νά μήν ἀπελπίζεται. Ἔτσι, ἔκτοτε κρατοῦσε τόν νοῦ του στόν ἅδη, ἔχοντας ἐλπίδα στόν Θεό καί μέ αὐτόν τόν τρόπο ἐκδίωκε κάθε πειρασμικὴ κατά-σταση.

Μέ τόν τρόπο αὐτόν «μποροῦσε μέ μιά ὀρισμένη κίνηση τοῦ πνεύματός του» νά

έπαναφέρη μέσα του «τό πραγματικό βίωμα τῶν κολάσεων τοῦ ἁδῆ», «ἄλλοτε σέ μεγαλύτερο καί ἄλλο-τε σέ μικρότερο βαθμό». «Καί ὅταν τό πῦρ τῶν κολάσεων τοῦ ἁδῆ προκαλοῦσε τήν ἐπιδιωκόμενη ἐνέργεια, δηλαδή φόνευε τόν ἐμπαθῆ λογισμό, τότε ἀντέτασσε στήν παμφάγο ἐνέργειά του τή σωτήρια ἐνέργεια τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, τήν ὁποία ἐπίσης γνώρισε καί ἔφερε μέσα του». «Λίγοι μόνο μποροῦν νά ἀκολουθοῦν τόν τρόπο αὐτόν τῆς ἀσκήσεως».

Ἡ περιγραφή τῶν πνευματικῶν δοκιμασιῶν τοῦ Θεόπτου ἀσκητή μετά τήν ὄραση τοῦ ἀκτίστου Φωτός δείχνει ἕναν θεο-λόγο μεγάλου μεγέθους πού εἶναι δύσκολο νά βρεθοῦν μέτρα προσμετρήσεως τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἐμπει-ρίας καί τῆς ὁρά-σεως τοῦ Φωτός καί τῆς βιώσεως τοῦ ἁδου.

8. « Ἡ Χάρη καί ἡ δογματική συνείδηση »

Ὁ ἀσκητής μετά ἀπό μεγάλο ἀγῶνα κατά τῶν παθῶν, ἀλλά καί ἀπό τίς ἐλεύσεις καί τίς ἀποκρύψεις τῆς θείας Χάριτος ἀποκτᾷ τήν λεγόμενη «δογματική συνείδηση». Ὅπως εἶναι κατανοητό ἀπό τά προηγούμενα ἡ «δογματική συνείδηση» δέν εἶναι μιά διανοητική γνώση τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀλλά μιά ἐσω-τερική πνευματική ἐμπει-ρία, πού προσφέρει ὁ Θεός στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ὀρθόδοξος μοναχός αἰσθάνεται ὅτι ἡ θεία Χάρη ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς εἶναι «ἡ ἀγαθή δωρεά ἢ χάρισμα τῆς θείας ἀγαθότητος», εἶναι «ἡ ἄκτιστη ὑπερκόσμια ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὡς ἄκτιστη εἶναι “Θεότητα”». «Ὅταν ἡ Θεό-τητα εὐδοκήσει νά συνενωθεῖ μέ τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, τότε ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται μέσα του τήν παρουσία τῆς θείας δυνά-μεως, πού τόν μεταμορφώνει, τόν κάνει θεοειδῆ ὅχι μόνον δυνά-μει, “κατ’ εἰκόνα”, ἀλλά καί ἐνεργεία, “καθ’ ὁμοίωσιν”».

Ἡ ἀφομοίωση τῆς θείας Χάριτος, ὕστερα ἀπό πολλές ἐπι-σκέψεις καί ὁράσεις της, προσφέρει μιά «μορφή πνευματικῆς γνώσεως» καί αὐτό χαρακτηρίζεται ὡς «δογματική συνείδηση». Αὐτή ἡ «δογματική συνείδηση» «εἶναι καταστάλαγμα μακροχρόνιας πείρας τῆς Χάριτος καί ὅχι μιά διανοητική ἐργα-σία», εἶναι ἡ πνευματική γνώση πού συνδέεται μέ τήν «γνήσια ἐν τῷ Θεῷ ζωή» πού εἶναι δυνατή μόνο «ὅταν ἐνοικήσει ὁ Θεός μέσα μας».

Ἔτσι, καταλαβαίνουμε γιά τό ποιά εἶναι ἡ οὐσιώδης διαφορά μετα-ξύ στοχαστοῦ καί θεολόγου, μεταξύ φιλοσοφοῦντος αἰρε-τι-κοῦ καί ἐμπειρικοῦ θεολόγου Πατρός, μεταξύ «στοχαστικῆς ἀνα-λογίας» καί ἡσυχαστικῆς χαρι-σματικῆς θεολογίας, ἀλλά κατα-λα-βαίνουμε καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θεολόγησαν καί θεο-λογοῦν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στίς Οἰκουμενικές Συνό-δους. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἀγίων Πατέρων εἶναι ἡ «δογμα-τική συνείδηση».

9. «Ἡ διορατικότητα καί τά εἶδη τῆς»

Ὁ ἀσκητής στήν πορεία τῆς πνευματικῆς του ζωῆς ἀποκτᾷ τό χάρισμα τῆς διορατικότητος πού ἔρχεται ἀπό τόν ἀγώνα του ἐναντίον τῶν λογισμῶν, τῆς φαντασίας καί τῶν παθῶν, ἀπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων, ἀλλά καί ἀπό τήν ἔλευση τῆς θείας Χάριτος. Ἔτσι, «ὁ ἀσκητής συναντᾶται μέ τρία εἶδη διορατικό-τητος».

Τό πρῶτο εἶδος «εἶναι ἡ φυσική σέ ὀρισμένους ἀνθρώπους διαίσθηση, πού ἐκλεπτύνεται μέ τήν ἀσκητική ζωή». Αὐτό μπο-ρεῖ νά φανῇ ὠφέλιμο γιά τόν εὐσεβῆ καί ταπεινό ἄνθρωπο, ἀλλά βλάπτει τόν ὑπερήφανο καί ἐμπαθῆ ἄνθρωπο, γιατί τοῦ δίνει ἀφορμές γιά νά ἀναπτυχθοῦν τά πάθη. Τό δεύτερο εἶδος διορα-τικότητος «προέρχεται ἀπό δαιμονική ἐνέργεια» καί εἶναι ἐπι-κίνδυνο γιά ὅσους τό δέχονται, «γιατί ἀργά ἢ γρήγορα ὁδηγεῖ στήν ἀλγεινή διατάραξη ὅλων τῶν ψυχικῶν καί πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, παραμορφώνοντας φοβερά ἀκόμη καί τήν ἐξωτερική του ὄψη». Τό τρίτο εἶδος διορατικότητος εἶναι «δωρεά τῆς χάριτος» πού δέν δίνεται στόν ὑπερήφανο, ἀλλά αὐτό «συνδέεται μέ πολύ μεγάλη εὐθύνη καί εἶναι πηγή πολλῶν πνευ-ματικῶν θλίψεων γιά ὅποιον τό ἀξιώθηκε».

Καί τά τρία αὐτά εἶδη διορατικότητος «εἶναι αἰτία βασάνων» καί προκαλοῦν πόνο γιά διαφορετική αἰτία τό καθένα ἀπό αὐτά. Στό πρῶτο, δηλαδή «στή φυσική διαίσθηση» «ὁ πόνος ἐμφα-νίζεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης λεπτότητος καί εὐαι-σθησίας τοῦ νευροψυχικοῦ συστήματος». Στό δεύτερο, «ὁ πόνος εἶναι συνακόλουθο τοῦ ἐν γένει καταστρεπτικοῦ χαρα-κτῆρα τῶν δαι-μονικῶν ἐνεργειῶν», πού φανερώνεται ὅταν περάσει πολὺς χρόνος. Στό τρίτο, πού εἶναι «ἡ χαρισματική πνευματική διορατικότητα» εἶναι ἕνα δῶρο τοῦ Θεοῦ μέ τό ὅποιο ἀποκα-λύπτονται τά βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, «δέν ἔχει καθόλου ψυχοπαθολικό χαρακτῆρα» καί «ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ εἶναι γεμάτη ἀγάπη καί βλέπει ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον τήν ἀμορφία καί τήν ἀδοξία τοῦ ἀνθρώπου καί πονᾷ καί θλίβεται γι' αὐτόν. Εἶναι πά-θος ἀγάπης». Ὅσοι ἔχουν αὐτό τό χάρισμα «δέν ἐπιδιώκουν ποτέ νά τό διατηρήσουν».

Αὐτό δείχνει τήν μεγάλη δωρεά τῆς ὑπάρξεως πνευματικῶν Πατέρων, ὑψηλῶν πνευματικῶν προδιαγραφῶν, ὅπως τούς καταρ-τίζει ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι καθοδηγοῦν ἀπλανῶς τά πνευματικά τους παιδιά μέσα ἀπό ποικίλες πονηρές καταστάσεις στήν θέωση καί «τήν ἄνω λαμπροφορία».

10. «Ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς γιά ὅλο τόν κόσμο» καί «ἡ ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς».

Συνέπεια καί συνέχεια ὅλων τῶν ἀνωτέρω ὁ ἀσκητής πού πέρασε ἀπό αὐτές τίς καταστάσεις προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο. Βιώνοντας τήν «χριστοειδῆ ἀγάπη», μετέχοντας τῆς αἰωνιότητος στήν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἀλλά καί περνώ-ντας μέσα ἀπό τίς δοκιμασίες, καί μάλιστα τόν χαρισματικό πόνο τοῦ ἁδου, κατά φυσική συνέπεια ἀρχίζει νά προσεύχεται γιά ὅλον τόν κόσμο, κατά τό πρότυπο τοῦ Χριστοῦ.

Συνήθως «ἡ προσευχή γιά ὅλο τόν κόσμο, γιά ὅλο τόν Ἀδάμ, ὁδηγεῖ πολλές φορές στήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν εἰδική ὑπηρεσία πρὸς τούς ἀνθρώπους», γιατί ὁ ἄνθρωπος σέ αὐτήν τήν κατάσταση δέν μπορεῖ νά συμβιβάσῃ τήν προσευχή αὐτή μέ τήν ποιμαντική δράση στόν κόσμο, ὅποτε ἀποσύρεται στήν ἔρημο καί προσεύχεται μέρα καί νύκτα στόν Θεό γιά τούς ἀνθρώπους, ζῶν-τες καί κεκοιμημένους, γιά ὅλο τόν Ἀδάμ. Τό «νά προσεύχεσαι γιά τούς ἀνθρώπους σημαίνει νά χύνεις αἷμα».

Μιά τέτοια προσευχή τόν ὁδηγεῖ καί στήν ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς, γιατί αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι «τό κριτήριο τῆς γνήσιας κοινωνίας μέ τόν Θεό, τό γνώ-ρισμα τῆς ἐνεργείας τῆς χάριτος». Ἔτσι, ὁ ἡσυχαστής συμμετέχει στό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀνα-στάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτό δείχνει «τήν ὁδὸ τῆς Ἐκκλησίας». Ὁ ἅγιος Σιλουανός ἔλεγε ὅτι «στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μᾶς δόθηκε ἡ ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ ἐπίγνωση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καί (Αὐτή) εἶναι ἰσχυρή μέ τήν ἅγια σκέψη καί τήν ὑπομονή της». Καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἐπισημαίνει ὅτι «τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ πού γνωρίζει ἡ Ἐκκλησία ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ» πού θέλει «νά σωθοῦν οἱ πάντες». «Καί ἡ ὁδὸς πού πορεύεται ἡ Ἐκκλησία, γιά νά πετύχει τόν ἅγιο σκοπὸ Της, εἶναι ἡ ὑπομονή, δηλαδή ἡ θυσία».

Ἡ Ἐκκλησία κηρύσσει αὐτήν τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ «καί καλεῖ ὅλους στό πλήρωμα τῆς θείας ζωῆς, ἀλλά οἱ ἄνθρωποι δέν ἐννοοῦν τήν κλήση αὐτή καί τήν ἀπορρίπτουν». Ἔτσι, «ἡ Ἐκκλη-σία στέκεται στή μέση ὅλων τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων». Ἡ ὀργή πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι μέσα τους «ξεσπᾷ ἐναντίον της». «Καί ἡ Ἐκκλησία πού πραγματοποιεῖ τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, δηλαδή τῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου, δέχεται συνειδητὰ ἐπάνω της τό βάρος τῆς γενικῆς ὀργῆς, ὅπως καί ὁ Χριστὸς σήκωσε ἐπάνω Του τίς ἁμαρτίες ὅλου τοῦ κόσμου». Ἔτσι, «καί ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀναπόφευκτα θά διωχθεῖ καί θά ὑποστῇ τό μαρτύριο». Αὐτό θά γίνῃ καί μέ τὰ πραγματικὰ παιδιὰ τῆς Ἐκκλησίας

πού είναι οι άγιοι.

Πρέπει νά περάση κανείς όλες τις προηγούμενες χαρισμα-τικές βαθμίδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιά νά ἀποκτήσῃ αὐτήν τήν καθαρή καί χαρισματική ἀγάπη γιά ὅλο τόν κόσμο καί πρὸς τοὺς ἐχθρούς, πράγμα πού δείχνει τό ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐνὸς μεγάλου ἐμπειρικοῦ θεολόγου καί Πατρός τῆς Ἐκκλη-σίας.

Τὰ δέκα αὐτὰ σημεῖα πού ἀνεφέρθησαν προηγουμένως, καί γιά τήν ἀνάλυσή τους χρησιμοποιήθηκαν τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, δείχνουν τήν πορεία τοῦ ἀληθινοῦ ἀσκητοῦ καί ἡσυχαστοῦ, ἀλλά καί τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ μέ μετριώτερη μορφή καί ἀνάλογη προσαρμογή πρὸς τήν σωτηρία του. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐνέργεια εἰσέρχεται μέσα του καί ἀρχίζει νά ἐνεργῇ τό μυστήριο τῆς σωτηρίας, ἐνεργοποιεῖται τό κατ' εἰκόνα πού εἶναι μέσα του καί στήν συνέχεια ἀνεβαίνει τις βαθμίδες τοῦ πνευματικοῦ οὐρανοῦ θυσιαστηρίου.

Αὐτό σημαίνει ὅτι μέ τήν ἐνέργεια τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πού ἀπο-καλύπτεται στήν καρδιά, ὁ ἀσκητής καί ὁ Χριστιανός ἀνέρχεται τις βαθμίδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἦτοι: μέ τήν νήψη σταματᾷ τήν ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ· ἀγω-νίζεται ἐναντίον τῶν παθῶν, καί ἐναντίον τῆς φαντασίας· ἀσκεῖ τήν νοερά ἡσυχία καί τήν καθαρὰ προσευχή· ἂν ὁ Θεός θελήσῃ ἀνέρχεται στήν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός· περνᾷ μέσα ἀπό τις δοκιμασίες τῆς μειώσεως αὐτῆς τῆς μεγάλης θεοπτικῆς Χάριτος· ἀποκτᾷ τήν δογματική συνείδηση· μέ τό χάρισμα τῆς διορατι-κότητος ξεχωρίζει τό κτιστό ἀπό τό ἄκτιστο, τό θεϊκό ἀπό τό δαιμονικό· καί στό τέλος προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο καί ἀγαπᾷ καί αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του.

Αὐτή εἶναι «ἡ ὁδός τῆς Ἐκκλησίας», ἡ ὁδός τῆς ἀγιότητος, αὐτές εἶναι οἱ βαθμίδες πού ἀνεβαίνουν οἱ ἅγιοι. Καί βεβαίως αὐτές τις βαθμίδες ἀνῆλθε προηγουμένως ὁ ἅγιος Σιλουανός καί στήν συνέχεια ὁ ἅγιος Σωφρόνιος. Ἔτσι, ὅσα ἀναφέρθησαν προη-γουμένως εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν μιά θεολογική ἀνάλυση τῶν γραπτῶν τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ καί μιά αὐτο-βιογραφία τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἔτσι ἔζησαν τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σαρακοστή, αὐτήν τήν ἔνδοξη πορεία πρὸς τόν Σταυρό καί τήν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ καί στήν συνέχεια πρὸς τήν Πεντηκοστή.